

Рівненський державний гуманітарний університет
Rivne State University of Humanities

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ дошкільної та спеціальної освіти:

Матеріали II Міжнародних педагогічних читань
пам'яті професора Т. І. Поніманської

ACTUAL PROBLEMS of preschool and special education:

Newsletter of the Second International pedagogical readings
devoted to Professor Ponimanska T.I.

Рівне 2019 · Rivne 2019

Рівненський державний гуманітарний університет
Rivne State University of Humanities
Кафедра педагогіки і психології (дошкільної та корекційної)
імені проф. Т.І. Поніманської
Department of the pedagogics and psychology (preschool and correctional)
named after prof. T.I. Ponimanska

Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти:

Матеріали II Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора
Т. І. Поніманської

Actual problems of preschool and special education:

Newsletter of the Second International pedagogical readings devoted to
Professor Ponimanska T.I.

Рівне
Rivne
Видавець О. Зень
2019

<i>Кардаш Є. В.</i> ПРОБЛЕМИ ДІАГНОСТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЯ ПРИ РІЗНИХ ФОРМАХ ДИЗАРТРІЇ У ДІТЕЙ.....	75
<i>Кардаш Н. О.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДІТЕЙ-ЛОГОПАТІВ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	77
<i>Кирилюк В.</i> СТЕРТА ФОРМА ДИЗАРТРІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ПРОЯВУ У ДІТЕЙ.....	78
<i>Кичурчак Н.В.</i> РОЛЬ ДОРΟΣЛИХ У ФОРМУВАННІ ОБРАЗУ «Я» ДОШКІЛЬНИКІВ.....	79
<i>Кісільчук В. Ю.</i> ЕТНОКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	81
<i>Кіряк Т.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ В ПЕРІОД АДАПТАЦІЇ ДО ЗДО.....	82
<i>Климюк Ю. М.</i> КОРЕКЦІЯ МОВЛЕННЕВО-РУХОВИХ ПОРУШЕНЬ У ЗАЇКУВАТИХ ДІТЕЙ В ПРОЦЕСІ ЛОГОРИТМІЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	83
<i>Ключик В. В.</i> СПОРТИВНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	84
<i>Ковалик К. О.</i> КОРЕКЦІЯ ЗВУКОВИМОВИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСЛАЛІЄЮ.....	85
<i>Ковальчук І.В.</i> ЛОГОПЕДИЧНА РОБОТА З РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ШОСТОГО РОКУ ЖИТТЯ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ.....	86
<i>Ковальчук М. В.</i> ФОРМУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ УЯВЛЕНЬ ПРО ЛЮДЕЙ ПЛАНЕТИ.....	88
<i>Ковтунович І.І.</i> ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ З ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ.....	90
<i>Кожарко К.</i> ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	91
<i>Козік Т. І.</i> ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ОПИСОВОГО ТИПУ ЗАСОБАМИ СПОСТЕРЕЖЕННЯ.....	92
<i>Козлюк О. А.</i> ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДОШКІЛЬНИКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	93
<i>Колошва А. В.</i> ФОРМУВАННЯ ФОНЕМАТИЧНОГО СЛУХУ У ДІТЕЙ З ДИЗАРТРІЄЮ.....	95
<i>Коробенюк К.</i> СУЧАСНА ІГРАШКА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	95
<i>Косарева Г. М.</i> ДИФЕРЕНЦІЙНА ДІАГНОСТИКА ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА.....	97
<i>Косарева О. І.</i> РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	99
<i>Костенко Н. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ОПІШНЯНСЬКОГО РОЗПИСУ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	101
<i>Коханевич А. В.</i> ПІДХОДИ ДО ВІДНОВЛЕННЯ МОВЛЕННЯ ПРИ ДИНАМІЧНІЙ ФОРМІ АФАЗІЇ.....	102
<i>Кошлата М. А.</i> ФОРМУВАННЯ СТАТЕВО-РОЛЬОВОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	103
<i>Кошмак Т. П.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЛОВНИКА У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ТПМ.....	104
<i>Кравчук У.А.</i> ОСОБЛИВОСТІ УВАГИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.....	105

однolitки (образ дитини дошкільного віку: хлопчики і дівчатка), дорослі, літературний персонаж, хлопчик та дівчинка в національному одязі, різнонаціональні ляльки різної статі); предмети лялькового вжитку (постільна білизна та одяг), меблі, посуд, побутова техніка та засоби зв'язку; різні фігурки (людей, тварин, транспорт); техніка та інструменти; ігрові споруди тощо. Усі ці іграшки покликані сприяти формуванню ключових життєвих компетенцій передбачених Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, а відтак сприяння її соціалізацію в сучасному світі.

Таким чином, іграшки виконують функцію засобу ознайомлення дітей з соціальним довкіллям, а відтак є і засобом соціалізації дітей, оскільки, дозволяють розширювати уявлення про світ і формувати практичні навички управління ним.

ДИФЕРЕНЦІЙНА ДІАГНОСТИКА ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

Косарева Г.М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Поніманської Т.І.

Рівненський державний гуманітарний університет

Прагнення України приєднатись до європейської спільноти сприяє поступовому формуванню міжнародних підходів та стандартів у всіх сферах діяльності суспільства, зокрема у сфері надання спеціальних послуг. Одним із виявів такої тенденції є повільне, але невпинне просування ідеї деінституалізації послуг для дітей з порушеннями психофізичного розвитку, одну з груп яких складають діти з розладами аутистичного спектра.

На сьогодні можна констатувати не тільки наявність суперечностей, що виникають у розумінні природи та сутності аутизму, але й брак надійного діагностичного інструментарію, який би уможлиблював дослідження розладів аутистичного спектра дитини у контексті її цілісного розвитку, брак чітких критеріїв застосування численних корекційних методик, а також системної підтримки родин таких дітей.

Зазначимо, що розлади аутистичного спектра є найменш вірно і вчасно діагностовано з-поміж інших форм неповносправності, що обумовлює те, що цим дітям часто не надається належна психолого-педагогічна корекція та реабілітація, а відповідно втрачаються можливості допомоги у їх розвитку та самореалізації. З огляду на порушення розвитку та особливості поведінки діти з аутизмом часто зазнають упередженого ставлення, їм відмовляють в інтеграції у дошкільні навчальні заклади та школи.

Диференційна діагностика дітей з аутистичним спектром розладів ґрунтується на основі глибоких знань про онтогенез різних форм психічної діяльності і механізмів їх функціонування в нормі та патології. На сьогодні психолого-педагогічна корекція дітей з розладами аутистичного спектра не має однозначності й узгодженості щодо технологій та методик, які б допомагали ефективно долати дане порушення.

Аутистичний спектр розладів, або аутизм, є важливою формою патології розвитку, що впливає на всі види взаємодії дитини з навколишнім світом і виявляється в ураженні багатьох ділянок мозку, руйнуючи, власне, ті функції, які роблять нас людьми, тобто реакції на дію соціуму, здатність до комунікації і співчуття, розвитку мовлення та порозуміння, контакту і суспільних взаємодій з іншими людьми.

Багато авторів (К. Гілберт, О. Баєнська, В. Башина, К. Лебединська, М. Ліблінг, Т. Петерс та ін.) відзначають, що аутизм як симптом часто зустрічається при різних видах психічних порушень – при ускладнених формах олігофренії, дитячого церебрального паралічу, при патології слуху та зору тощо.

Диференційна діагностика дітей з розладами аутистичного спектра ґрунтується на основі глибоких знань про онтогенез різних форм психічної діяльності і механізмів їх функціонування в нормі та патології. На сьогодні психолого-педагогічна корекція даної категорії дітей не має однозначності й узгодженості щодо технологій та методик, які б допомагали ефективно долати дане порушення.

Діагностичний інструментарій для раннього виявлення особливостей дітей з розладами аутистичного спектра, який мав на меті з'ясувати картину цілісного розвитку дитини, передбачав нами виділення трьох напрямів дослідження: раннє виявлення дітей з розладами аутистичного спектра, встановлення діагнозу та проведення комплексного обстеження; виявлення комунікативних здібностей дітей з розладами аутистичного спектра в процесі діагностичного обстеження та психолого-педагогічної корекції; побудова індивідуальної корекційно-розвивальної програми розвитку дітей з аутистичним спектром (логопедичний аспект).

Перший напрямок дослідження передбачав виділення нами трьох блоків діагностичних завдань. Перший блок діагностичних завдань включав: когнітивні процеси (сприймання, пам'ять, мислення, уяву) – загальний інтелект (загальна пізнавальна здібність, що визначає готовність дитини до засвоєння й використання знань і досвіду). Другий блок діагностичних завдань включав: емоційні процеси (базові емоції, стосунки між індивідом і довкіллям) – соціальний інтелект (інтегральна здатність розуміти взаємостосунки між дітьми та міжособистісні події). Третій блок діагностичних завдань включав: психомоторні (регулятивні) процеси (увага, сенсомоторна координація, схема тіла) – психомоторний інтелект (динамічна система цілісних рухових і психічних актів, що виконують активувальну функцію).

Для діагностики когнітивних процесів було використано наступні методи: міжнародні діагностичні критерії DSM-IV і МКБ-10; «Шкала адаптивної поведінки Вайнленда (VABS)»; метод наукового спостереження; збирання інформації зі слів батьків дітей з аутистичним спектром розладів (стандартизовані, напівстандартизовані і нестандартні інтерв'ю); діагностичну карту розвитку дитини; апаратні експериментальні методи (інформація про стан і функціонування мозку, вегетативної та серцево-судинної системи; визначення фізичних просторово-часових характеристик зорового, тактильного сприймання тощо).

На другому етапі діагностичних завдань, з метою діагностування емоційних процесів використовували наступні методи: «середовищний підхід» (І. Захарова), розвиток міжособистісних стосунків (Relationship Development Intervention, RDI), прикладний аналіз поведінки (Applied Behavior Analysis, ABA).

З метою діагностики психомоторних процесів (третього блоку діагностичного інструментарію) використовували опитувальник СНАТ та метод сенсорної інтеграції.

Другий напрямок дослідження передбачав виявлення комунікативних здібностей в процесі діагностичного обстеження та психолого-педагогічної корекції. Виявлення комунікативних здібностей здійснювалося за допомогою комплексу діагностичних процедур: методів альтернативної та підтримувальної комунікації; методу візуальних комунікаційних систем; різновидів терапій: арт-терапії, терапії за допомогою тварин та ін.

Щоб налагодити продуктивне спілкування з дітьми, які мають аутистичний спектр розвитку нами було опрацьовано на даному етапі роботи альтернативні методи комунікації. Серед них найвідоміші PECS (Picture Exchange Communication System), який дав змогу спілкуватися з іншими дітьми, а саме: передавати своє прохання, відповідати на питання, робити коментарі, описувати навколишнє середовище тощо.

Третій напрямок дослідження передбачав нами створення індивідуальної корекційно-розвивальної програми для дітей з аутистичним спектром розладів (логопедичний аспект).

Дітей, які володіють мовленням і яких діагностували та оцінювали за вербальними методиками було віднесено до таких груп: група дітей з аутистичним спектром розладів із розумовими вадами; група дітей з аутистичним спектром розладів із автономним мовленням, які характеризуються неспроможністю до активного мовлення та відсутністю мотивації проведення діалогу; монологічними захопленнями; група дітей з аутистичним спектром розладів із неконструктивною мовленнєвою діяльністю, які здатні підтримувати діалог, відповідати на запитання у спосіб, який індивідуально притаманний їм; група дітей з аутистичним спектром розладів із активним нав'язливим мовленням, які маніпулюють

реальною соціально-мовленнєвою ситуацією, перетворюючи її на необхідне для них адекватне задоволення; група дітей з аутистичним спектром розладів із резонерським контуром вербального мислення і словесне спілкування яких нагадує шизофренічну симптоматику, коли дитина з кожного окремого приводу пропонує своє власне бачення і висловлює судження, висновки, застереження, психологічні враження, бажання, уявлення, установки тощо; група дітей з аутистичним спектром розладів зі слабо модульованим, тихим, телеграфним мовленням; група дітей з аутистичним спектром розладів зі збереженим мовленням, яке використовується лише в окремих ситуаціях і називається «елективним аутизмом». Суть цієї якості мовлення полягає у вибірковості ситуації, яку обирають діти.

При корекції у дітей з аутистичним спектром розладів мовленнєвих порушень ми виділили наступні лінії педагогічної роботи, які складаються з наступних етапів: адаптаційний період; вироблення жестів; «викликання» звуків; навчання читання; формування зв'язного мовлення.

Адаптаційний період здебільшого триває 2-3 тижні (якщо дитина раніше перебувала в дитячому колективі), але іноді продовжується декілька місяців. Після того, як дитина відпускає руку матері й погоджується залишатися одна на заняттях із логопедом, починається другий етап роботи – вироблення жестів.

Коли дитина добре адаптована, розуміє та виконує багато інструкцій і жестів, переходимо до третього етапу – викликання мовних звуків; навчання читання по буквах.

Після того, як дитина засвоїла всі букви, необхідність у жестовій та артикуляційній підказці зникає. Тепер починається формування у дитини навичок читання: аналітико-синтетичного (по буквах), поскладового, цілими словами. Читання по буквах і закритих складах не викликає труднощів у роботі.

У разі успішного засвоєння предметно-словесних комбінацій можна переходити до роботи з розповідями, переказами, які дають змогу значно збагатити пасивну й активну лексику дітей з аутистичним спектром розладів.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що на сучасному етапі проблема діагностичного інструментарію розладів аутистичного спектра є актуальною і не розв'язаною остаточно. Тому перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження даної проблеми ми вбачаємо в розробці ефективних індивідуальних корекційно-розвивальних програм для дітей з аутистичним спектром розладів (логопедичний аспект).

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ У ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Косарева О.І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Поніманської Т.І.

Рівненський державний гуманітарний університет

Оптимізація розвивальної роботи серед дітей з психофізичними вадами – одне з основних завдань, що намагаються вирішити дефектологи, педагоги і психологи, які працюють з ними. Велике значення в комплексі реабілітаційних заходів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення має психологічний супровід.

Результати наукових досліджень з вивчення особливостей дітей з тяжкими порушеннями мовлення, шляхів і засобів корекції висвітлені у працях вчених О. Агавеляна, В. Бондаря, Ю. Бистрової, Л. Виготського, В. Ковальов, К. Лебединської, І. Мамайчук, М. Певзнер, О. Романенко, М. Семаго, Н. Серомахи, В. Синьова, Г. Сухаревої, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін.

Вікова динаміка психічного розвитку дітей з тяжкими порушеннями мовлення відрізняється повільністю розвитку вищих психічних функцій. На першому році життя проявляється недорозвиток моторних функцій, що в свою чергу гальмує розвиток інтерсенсорних зв'язків «рука-око», «око-вухо». Значно пізніше з'являються у цих дітей

Наукове видання

Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти:

Матеріали II Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора
Т. І. Поніманської

Actual problems of preschool and special education:

Newsletter of the Second International pedagogical readings devoted to
Professor Ponimanska T.I.

Технічний редактор:

Тетяна Павлюк

Відповідальна за випуск:

Ілона Дичківська

Підп. до друку 04.11.2019

Видавець О. Зень

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія РВ № 26 від 6 квітня 2004 р.
вул. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022;
068-0250-674; olegzen@ukr.net

Друк: VPM-ПОЛІГРАФ

вул. Буковинська, 3, м. Рівне, 35304;
тел. 0-362-64-21-34; 0-98-327-24-00
642134@ukr.net